

A MAGYAR KORONA ORSZÁGAINAK
(MAGYARORSZÁG, HORVÁT-SZLAVÓNORSZÁG, FIUME ÉS KERÜLETE)
TEMPLOM- ÉS KÁPOLNATITULUSAI 1900–1920*

1. Mielőtt még tulajdonképpeni témámra térnék, szükséges a címbe foglalt templom- és kápolnatitulust mint egyházi és névtani műszót értelmezni, mivel a néprajz- és történettudományban (vö. többek között SCHWARTZ ELEMÉR: Száz. LXVII, 185–91; BALINT SÁNDOR, Ünnepi kalendárium I–II. Bp., 1977., passim; MEZEY LÁSZLÓ, Deákság és Európa. Bp., 1979., passim; stb.) erre a fogalomra részint a *patrocínium*, részint meg a *templomcím* használatos, jóllehet az első szó jelentése nem egészen azt tartalmazza, amire vonatkoztatják, a másodiknak meg 'Adresse' jelentése hat zavarólag.

A *patrocínium* (*patronus ecclesiae*) a katolikus egyház gyakorlatában templomvédőszentet jelent, akinek az oltalma alá helyezték, illetőleg akiről elnevezték a templomot (vö. *KatLex. templomvédőszent a.*). Templomot azonban nemcsak szentről, hanem isteni személyről (*Szentlélek, Krisztus Király*) vagy hittitokról (*Szenzháromság, Szent Kereszt*) is elneveznek, következésképpen az egyház erre más műszót használ, a *titulus ecclesiae*-t, amelynek magyar megfelelője a fent említett templomcím. Ez utóbbi helyett ajánlom én a *templomtitulus*-t, amely magába foglalja a *templomvédőszent-patrocínium* műszóval kifejezett *patronus ecclesiae*-t is (bővebben lásd *Kirchenlateinisches Lexikon*. Hrg. von A. SLEUMER. Limburg a. d. Lahn, 1926., *patrocínium a.*; *Katolikus Lexikon*. Szerk. BANGHA BÉLA. Bp., 1932., *templombúcsú, templomvédőszent a.*; MIHÁLYFI ÁKOS, A nyilvános istentisztelet. Bp., 1933., 107).

Adattáramba nemcsak a templomtitulusokat vettem fel, hanem a mellékoltárokét és a kápolnákét is, ez utóbbiakat természetesen elkülönítettem a templomok titulusaitól, de nem különítettem el őket egymástól (vö. *KatLex. templom, kápolna, oltár a.*).

2. A forrásokról. Az egyházmegyei névtárak, almanachok – közismertebb nevükön a schematismusok – nálunk legjobb tudomásom szerint rendszeresen a XIX. század elejétől készültek, a legújabb időkig latin nyelven, ma már azonban magyarul.

a) Felépítésük általában a következő: A bevezető részben találjuk az egyházmegye és a székesegyház védőszentjének a nevét, majd az anyaszentegyház ezidei fejéét. Utána következik a püspök vagy az apostoli kormányzó neve és nacionáléja. Ezt követi az egyházmegye volt püspökeinek a neve az alapítástól napjainkig, majd a székeskáptalan nagyprépostjáé és a tényleges kanonokoké. Mivel a püspökségek területén az egykori apátságok és prépostságok címei még ma is élnek, ezeket is tartalmazzák a kötetek azoknak a papoknak a nevével együtt, akik ezeket mint címeket viselik. A kitüntetett papok (pápai prelátusok, tiszteletbeli kanonokok, püspöki tanácsosok stb.) neve is itt van felsorolva.

*A magyar nyelvészek V. nemzetközi kongresszusán (Budapest, 1988. augusztus 27–30.) elhangzott előadás.

A bevezető részt a püspöki irodára, a zsinati vizsgáló bizottságra, a püspöki szentszékre, a könyvtárra és a levéltárra stb. vonatkozó adatok és tudnivalók zárják.

A schematismusok fő része az egyházmegye területi szervezetének a leírása a főesperességek, esperességek és plébániák szerint. A plébániák neve után ott áll az alapítás éve, ha tudható (ha nem, akkor csak annyi, hogy régi, már a középkorban, a középkor valamelyik századában virágzott stb.), az anyakönyvezés kezdete, a templom titulusa, a plébániát patronáló földesúr (kegyúr) vagy intézmény neve, a lakosok száma a máterben, a filiákban és a lakott külterületi helyeken (divertikulumokban, malmokban, uradalmakban stb.) felekezeti bontásban, továbbá a filiákban levő templomok, kápolnák titulusai, legvégül pedig a külterületi lakott helyek távolsága a plébániától órában, óranegyedben – természetesen gyalogszerrel.

A köteteket az egyházmegye papságának a személyi adatokkal bővített névsora, valamint a plébániák és filiák, továbbá a külterületi lakott helyek betűrendes névmutatója zárja.

b) Magyarországon, Horvát-Szlavónországban, valamint Fiumében és környékén az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása előtt 3 érsekség (az esztergomi, a kalocsai és az egrí) és 18 római katolikus püspökség (a besztercebányai, a boszniai és szerémségi vagy diakovári, a csanádi, az erdélyi vagy gyulafehérvári, a győri, a kassai, a modrus-fiumei, a nagyváradai, a nyitrai, a pécsi, a rozsnyói, a szatmári, a székesfehérvári, a szepesi, a szombathelyi, a váci, a veszprémi és a zágrábi) állt fenn 1777, a Mária Terézia-féle egyházmegyei átszervezés óta. A 19. a pannonhalmi bencés főapátság mint nullius egyházmegye. Ugyanebben az időben az ország területén 6 görög katolikus püspökség működött az 1853-ban a zágrábi érsekség alá vont körösi görög katolikus püspökséggel együtt: az eperjesi, a gyulafehérvári és fogarasi, a körösi, a munkácsi, a nagyváradai és a szamosújvári¹. Természetesen ez utóbbiak adatait is kigyűjtöttem az alábbi űrlap felhasználásával még az 1970-es évek elején a latinos osztályokba járó népryelvkuató szakkörös tanítványaim, Ernst Erika, Fitos Katalin, György Ilona, Horváth Ágnes, Horváth Zsuzsa, Nagy Zsuzsa, Kiss Andrea, Sütő Judit, Tamás Mária közreműködésével (vö. HAJAS ANDREA, A nagykanizsai honismeretei [népryelvkuató] szakkör 25 éve [1962–1987]. In: Népryelvkuató és iskola. Szerk. ÖRDÖG FERENC. Bp., 1988.), gondos munkájukat ezúton is megköszönöm:

1. Religio .....
2. Schematismus .....
3. Parochia .....
4. In comitatu .....
5. Ecclesia erecta est: .....
6. Parochia erecta est: .....
7. Matriculae ab anno .....
8. Titulus: ecclesia ad .....
9. Lingua: .....
10. Capella ad .....
11. Filia/filiae: .....

Az adatok egybevetésében pedig Markó Imre Lehel volt segítségemre, aki azóta összegyűjtötte az első univerzális schematismus² teljes titulusanyagát azzal a céllal, hogy monografikusan feldolgozza. Bizom benne, hogy ez a XX. századi adattár számos hasznos adalékot nyújt majd

számára e nevek történeti rétegződésének a vizsgálatakor.

3. 1900 és 1920 között a 72 királyi vármegyét felölelő 28 egyházmegyében (22 róm. kat., 6 görög kat.) a Magyar Királyság 322.360,20 km²-nyi területén (Magyarország 279.805,38 km², Horvát-Szlavónország 42.535,25 km², Fiume és környéke 19,57 km²) 5466 római katolikus és 2413 görög katolikus templom volt. A kápolnák és a schematismusokba hiányosan felvett mellékoltárok titulusainak a száma pedig 3571 (3513 róm. kat., 58 gör. kat.). A gyűjtőterület lélekszáma kb. 17,5 millió (vö. GÖNCZY PAL, Magyarország kézi atlasza. Bp., é.n. [a századfordulón], passim).

A római és a görög katolikus templomok, mellékoltárok és kápolnák 369 féle titulust viseltek, külön névnek számítva Szűz Mária és Jézus Krisztus jelzővel alakult neveit, de egy névnek véve az együtt szereplő, egymással hagiográfiailag, ikonográfiailag vonatkozásban lévőket (*Cirill és Methód, Fábián és Sebestyén, Anna és Joachim* stb.).

A XVIII. századi személynév-monográfiámhoz készült adattár felépítését a névtudomány szempontjai határozták meg, akárcsak a patikaneveket (vö. ÖRDÖG FERENC, A patikanevek keletkezésmódjai. MNyTK. 60. sz. 235–9) vagy a magyar céhpatrónusok feldolgozását (vö. ÖRDÖG FERENC, A magyar céhek patrónusválasztásának hagiográfiai, ikonográfiai és művelődéstörténeti indítékai. MNyTK. 170. sz. 201–22). A címszó a szent, a fogalom neve, közvetlenül utána templom-, mellékoltár- vagy/és kápolnatitulusként való előfordulási száma és százaléka, ezt követi nagykötőjellel elválasztva egyházmegyénkénti, illetőleg településenkénti adatolása, majd egyházmegyei összesítése. A helységnév után adom meg, hogy a feldolgozott schematismusok hányadik lapján található a név, továbbá hogy mikor kezdtek anyakönyvezni az illető plébánián³.

Pl. **Vid martyr** – Eccl. 14 : 0,25%, Cap. 30 : 0,85%, S. 44⁴. Cf. *Andreas apostolus et Vid martyr, Nicolaus episcopus et Vid, Vid et Georgius miles, Vid et Modest, Vid et Rochus, Vid et socii martyres.*

6. D i o e c. J a u r i e n s i s

Eccl: Kishöflány/Kleinhöflein (68). Par. ant.; m. 1710

Oroszvár/Karlburg (89). Par. ant., eccl. cons. est 1669; m. 1667

Locsmánd/Lutschmannsburg (108). Par. ant.; m. 1652

Sopronszécsény (123). – S. Eccl. 4 : 1,2%

7. A r c h i d i o e c. S t r i g o n i e n s i s

Eccl: Nagykosztolány (159). Par. exstit. iam 1332; m. 1721

Cap: Tótgurab (172). – S. Eccl. 1 : 0,2%, Cap. 1 : 0,3%

11. D i o e c. S a b a r i e n s i s

Eccl: Ganócs/Ganisdorf (57)

Alsóbeled/Unter-Bildein (59). Par. ant. 1626; m. 1695

Órszentvid (110). – S. Eccl. 3 : 0,7%

12. D i o e c. W e s p r i m i e n s i s

Eccl: Bélavár (138). – S. Eccl. 1 : 0,2%

19. A r c h i d i o e c. Z a g r a b i e n s i s

Eccl: Brodovac (75). Par. ab immemor.; m. 1672

Pitomača (93). Par. 1710; m. 1717

Velemerič (132). Par. er. est 1782; m. 1782

Ozalj (143). Mentio parochiae 1334, sub titulo *Omnium Sanctorum*

Vrbovac (165). Par. er. est 1559; m. 1754

Cap: Komor (39)

Požega (43)

Pakrac (50)	Okučani (52)
Gorice (56)	Sušanje (59)
Oštri vrh (60)	Kašina (69)
Vidovec (85)	Starigrad (99)
Novoselac (114)	Rašča (138)
Kovačica slovenska (150)	Predavac (156)
Sriem (157)	Sv. Helena Koruška (159)
Podgorje (174)	Mraclin (181)
Suša (182)	Vrbovčak (189)
Merenje (194)	Klenovec (200)
Saptinovci (213). – S. Eccl. 5 : 1,4%, Cap. 23 : 3,3%	

20. D i o e c. S e g n i e n s i s e t M o d r u s i e n s i s

Cap: Hobar (55)

Senj (60)

Sv. Vid (89)

Kupljak (127). – S. Cap. 4 : 2,3%

21. D i o e c. B o s n e n s i s e t S y r m i e n s i s

Cap: Novigrad (44)

Rastušje (51). – S. Cap. 2 : 1,2%

Azokat a neveket, amelyek második tagként fordulnak elő, betűrendi helyükön is közlöm utalószóként: pl. Damjan v. Kozma et Damjan.

Az adattárat – amint már említettem – a betűrendes helynévmutató zárja.

4. a) A 22 római katolikus egyházmegyében 344 féle titulussal nevezték el a 8979 templomot, mellékoltárt és kápolnát. A legtöbb templom (2011 : 22,4%) *Szűz Mária* nevét, illetőleg valamelyik jelzőjét (a *Fájdalmas Anya*, a *Rózsafüzér Királynéja*, a *Magyarok Nagyasszonya* stb.) vagy életének jelentős eseményét, illetőleg ennek az ünnepnek a nevét viseli (*Születése* [szept. 8.], az *Angyali Üdvözlés* [márc. 25.] stb.). A 2. helyen állnak (527 : 6%) a *Szent Kereszt-ről*, illetőleg ennek felmagasztalásáról elnevezett templomok, a 3.-on pedig azok, amelyek *Jézus Krisztus-ról*, illetőleg valamely jelzőjéről vagy földi életének valamely eseményéről (*Születése*, *Halála*, *Mennybemenetele* stb.) kapták nevüket. A további sorrend: 4. *Szentháromság* (453 : 5%), 5. *Szent Mihály arkangyal*, valamint *Nepomuki Szent János* (332 : 3,7%), 6. *Szent Anna* (323 : 3,6%), 7. *Szent István király* (301 : 3%), 8. *Keresztelő Szent János* (262 : 2,9%), 9. *Szent Márton püspök* (231 : 2,6%), 10. *Szent Miklós püspök* (188 : 2,1%), 11. *Péter és Pál apostolok* (181 : 2%), 12. *Szent József*, valamint *Mindenszentek* (176 : 2%), 13. *Páduai Szent Antal*, valamint *Szent György* (159 : 1,8%), 14. *Szent László király* (133 : 1,5%), 15. *Alexandriai Szent Katalin* (131 : 1,5%).

Az első 15 helyen álló titulusok a teljes névanyagnak csaknem háromnegyedét (73%) teszik ki. Lényegében véve tehát egyes szenteknek, isteni személyeknek az egyházi tisztelete a titulusok gyakoriságában ugyanúgy megnyilvánul, miként *Szűz Máriáé* és a fenti szenteké a keresztnévek, a keresztnévből keletkezett családnevek, továbbá a titulusokról a településekre átvonódott helységnevek gyakoriságában. (Ez utóbbiakra nézve vö. LIPSKY: 53 *Szent Kereszt*, *Keresztúr*; 47 *Szent György*; 44 *Szent Márton*; 42 *Szent Miklós*, *Szent Miklósfalva*; 34 *Szent Mihály*, *Szent Mihályúr*, *Szent Mihályfa*; 29 *Szent Király*, *Szent István*, *Szent Istvánd*, *Szent Király Szabadja*; 25 *Mindszent*, *Mindszentfa*, *Mindszentkállya*; 24 *Szent Ivány*; 22 *Szent Péter*, *Szent Péterfa*, *Szent Péterfölde*, *Szent Péterszeg*, *Szentpétertelve*, *Szent Péterúr*; 21 *Szent László*, *Szent László egyháza*; 20 *Szent Mária*, *Boldogasszony*, *Boldog-*

asszonyfa, Boldogasszonyháza, Boldogasszonytelke; 12 Szent Pál stb.) Szent József neve ugyan a titulusok között a 12. helyen áll, falunévként azért nem találkozunk vele Lipszkyben, mivel egyházi tisztelete csak a XVIII. században kezdődött, majd a XIX. században tetőzött, amikor IX. Pius pápa az egyház védőszentjévé avatta. Keresztneveinkben különösen nagy tisztelete valamivel később, a XX. század első felében csapódott le (vö. ÖRDÖG FERENC, Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén. Bp., 1973. 55). Az egyetlen görög katolikus templomot is csak 1888-ban szentelték fel a nevére.

b) 1646-ban kezdődött és 1721-ben fejeződött be a Habsburg Birodalom területén élő ruszinok, románok és kis töredékben a szerbek Rómával történt uniálása, amely azt jelentette, hogy a "Rómával való egyesülő keleti egyházak megtarthatták a maguk istentiszteleti életét és egyházi diszciplináját, azonban kötelesek [voltak] elfogadni a római pápa korlátlan fennhatóságát, ahogyan azt a Római Katolikus Egyház elfogadja, valamint az összes római dogmákat és doktrinákat" (Az orthodox kereszténység. Szerk. BERKI FERIZ. Bp., 1975. 407). Templom- és kápolnatitulusaik vizsgálatakor sem szabad ez utóbbi mozzanatról megfeledkezünk, mert az ortodox egyházban is gyakoriak mellett (1. Arkangyalok 726 : 29,4%, 2. Szűz Mária [születése, az Angyali Üdvözlet, látomása, bevezetése a templomba, mennybevitel stb.] 544 : 22%, 3. Szent Miklós 241 : 9,8%, 4. Szent Mihály arkangyal 166 : 6,7%, 5. Jézus Krisztus [születése, bevezetése Jeruzsálembe, fogadása stb.] 111 : 4,5%, 6. Parasceva 90 : 3,6%, 7. Mihály és Gábor arkangyal 87 : 3,4%, 8. Szentháromság, valamint Péter és Pál apostol 71 : 2,9%, 9. Dömötör mártír 68 : 2,8%, 10. Szentlélek 63 : 2,5%, 11. Szent György 50 : 2%, 12. Nagy Szent Vazul 48 : 2%, 13. Keresztelő Szent János 27 : 1,1%, 14. Szent Kozma és Damján 25 : 0,9%, 15. Szent Kereszt 19 : 0,8%) olyanokkal is találkozunk, amelyek nyilvánvalóan az uniálás után kerültek bele a martirológiumokba: 21 Szűz Mária Szeplőtelen Fogantatása, csak 1854-ben vált római dogmává, az ortodoxok szerint azonban Szűz Mária Joachimtól és Annától éppúgy született, mint más ember (vö. Az orthodox kereszténység 245), 1 Assisi Szent Ferenc, 1 Szent István király, 1 Szent József stb. Noha 2471 templomukat és kápolnájukat 69 féle titulusra szentelték föl, illetőleg áldották meg, a fent említett leggyakoribb 15 titulust 97,7 %-uk viseli. Az, hogy Péter és Pál apostolokon kívül vagy egyáltalán nincs, vagy csak alig van temploma a görög katolikuságban András, Bertalan, Fülöp és Jakab, Máté apostolok-nak, egyelőre nem világos számomra, valószínűleg véletlen. Szóba jöhetne ugyan az a magyarázat, hogy mivel az ikonosztázion harmadik képsorában kötelezően amúgy is ott helyezkednek el az apostolok ikonjai, emiatt nem akarták megismételni őket a királyi ajtótól északra (balra), a templom titulusának fenntartott helyen. Ez a feltevés azért is elvetendő, mert az Angyali Üdvözlet 51-szer fordul elő, jóllehet ennek a jelenetnek is kötelező az ikonosztázionban való ábrázolása a kétszárnyú királyi ajtón.

c) Számos templom- és kápolnatitulusnak az izoglosszáját is meg lehet húzni. Ezek közé tartozik a már említett Szent Vid is. Kizárólagos előfordulása a Szerémség, Fiume és környéke, Horvátország, az ezzel szomszédos Somogy megyei Bélavár, Nyugat-Magyarország (Ganócs, Alsóbeled, Őrszentvid, Kishöflány, Oroszvár, Locsmánd, Sopronszécsény), valamint az Esztergom egyházmegyei Nagykosztolány és Tótgurab. Főleg kápolnatitulusként gyakori. Tömegesen a zágrábi egyházmegyében fordul elő, ahol 5 templomot és 23 kápolnát címezték hozzá, köztük Zrinyi Miklós szülőhelyének, Ozalj városának a templomát is. (Anyakönyveit

1666-tól vezetik, korábbi titulusa *Mindenszentek* volt.) Személynévként is gyakori előfordulású lehetett (vö. *Vida, Vidak, Vidosa, Vitko, Vitkovics, Vidus* stb.), talán ezért is adta a költő egyik legkiválóbb hősének a *Deli Vid* nevet. Egyházi kultusza nyilvánvalóan összefügg bajelhárító és gyógyító szerepével, főleg a szemfájósak, az ezen a vidéken gyakori trachomások, továbbá a nyavalyatörősök fordultak hozzá. Tiszteletét és népszerűségét az is erősítette, hogy neve a latin *vitis* 'szőlőtő' szóval rokon csengésű, aminek következményeként a szőlőtermesztéssel kapcsolatosan is kérték közbenjárását. Bálint Sándor Gugitzra hivatkozva azt írja, hogy "a Gergely-naptár életbelépésével Vid a néphagyományban olyan patrónusokra is szert tett, amelyek azelőtt Keresztelő Szent Jánost, a nyári napfordulat szentjét illették ... A vitustáncnak is eredetileg Szent János tánca volt a neve" (BÁLINT SÁNDOR, Ünnepi kalendárium I, 456). Fölmerülhet az a magyarázat is, hogy az itt élő mintegy 25 %-nyi görögkeleti szerb (vö. GÖNCZY i.m. 20) lakosság körében évszázadokon át megült *Vidov dan*-nak is van szerepe Vid római katolikus kultuszában, erről azonban csak a karlócai görögkeleti schematismus feldolgozása után lehet valami bizonyosat mondani⁵.

d) A titulusok időrendi rétegződése. Az adattárban azért közlöm a paróchiára, a templom keletkezésére, valamint az anyakönyvezés kezdetére vonatkozó adatokat és évszámokat, hogy valamelyes eligazítást adjak a titulusok keletkezésének az idejére vonatkozólag is. Köztudott, hogy a tatárjárás, a török hódítás alatt – de a pusztásodás miatt is – számos Árpád-kori és később épült templomunk elpusztult. A helyükön vagy más helyen felépített templomnak több esetben nem a korábbi címét adta a püspök – általában a település lakosságának a kívánságára – hanem újat választott, természetesen a kor különösen tisztelt szentjei közül valót. Például Zala megyében a XX. század elejére csak 23 esetben maradt meg a falu nevében is szereplő titulus (Bánokszentgyörgy, Bucsuszentlászló, Ivánc, Kerkaszentmiklós, Kebeleszentmárton, Mindszentkállya, Murakeresztúr, Szentantalfa, Szentgyörgyvár, Szentgyörgyvölgy, Szentmária, Szentpéterúr, Tótszentmárton, Tüskeszentgyörgy, Tüskeszentpéter, Várad, Zalaszentgyörgy, Zalaszentiván, Zalaszentlászló, Zalaszentlőrinc, Zalaszentmihály). Nyolc faluban új, a barokk korban kedvelt titulussal nevezték el a templomot: 5 *Szűz Mária*, ill. ünnepei (Lispeszentadorján, Pusztaszentlászló, Szentbékállya, Szentkozmadombja, Zalaszentbalázs), 1 *Szent Anna* (Lendvaszentjózsef), 1 *Szent Imre* (Zalaszentgrót), 1 *Szent Vendel* (Szentjakabfa). Hogy a titulus kiválasztásában a vallásos indíték mellett a történelmi, helytörténeti mozzanat is szerepet kaphat, jól példázza Lispeszentadorján mai templomtitulusa. "A falu első oklevéli említése 1308-ból való. 1503-ban és 1507-ben szó van plébániájáról is. 1550-ben nem volt plébánosa, 1554-ben pedig István nevű plébánosa luteránussá lett. A török idők alatt elpusztult a helység, de a XVIII. század elején újra települt. 1778-ban nincs temploma, hiveinek száma 141. 1914-ben a Szűzanya tiszteletére [BMV de Lourdes] kis templomot emeltek ... 1936-ban lebontották, és neoromán stílusban újat építettek helyette" (SchemSab. 1972. 145-6), ezt azonban Szent Adorjánról nevezték el, s ezáltal kettőre emelkedett a nevet viselő templomok száma⁶.

5. A példák előszámlálását természetesen tovább lehetne folytatni, én azonban dolgozatomban csupán azt tűztem ki célul, hogy fölhívjam névtanosaink figyelmét a készülő forrásfeldolgozásra.

Végezetül pedig itt kívánom megjegyezni, az 1842/43. évi *Universalis* schematismushoz – a meglevő személy- és helynévmutató mellé

- titulusmutatót is összeállított Markó Imre Lehel azzal a nem titkolt céllal, hogy ezt a kitűnő és könnyűszerrel kezelhető, ám eleddig a kutatók által nem vagy alig forgatott forrást reprint kiadásra ajánlja mindazok figyelmébe, akik ebben hathatósan tudnak segíteni. (Az említett schematismus 817-8. lapját fénymásolatban mellékelem.) Településnévanyaga gazdagabb, mint Korabinsky (1786), Vályi (1796), Lipszky (1808), Nagy (1828) vagy Fényes (1851) helységnévtáráé, mivel - amint azt már korábban említettem - valamennyi külterületi lakott hely szerepel benne az ott élők számával, felekezeti megoszlásával együtt. Megjelenésének ideje (1842/43) is szerencsés, Nagy (1828) és Fényes (1851) munkája közé esik.

Jegyzetek

¹A kötetek előtt álló szám az egyházmegye általam adott sorszáma abban a rendben, ahogy földrajzilag északnyugatról keletre, majd újból nyugatról keletre fekszenek. A pannonhalmi nullius egyházmegyét 0-val, a görög katolikus egyházmegyéket pedig római számmal jeleztem.

0. A pannonhalmi Szent Benedek-rend névtára az 1916-1917. tanévre (Győr, 1916).

1. Schematismus cleri Dioecesis Nittriensis pro anno a Christo nato MCMXIII (Nitrae, 1913).

2. Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro anno MCMIII (Neosolii, 1903).

3. Schematismus almae Dioecesis Scepusiensis pro anno a Christo Nato MCMXVI (Igló, 1916).

4. Schematismus cleri Dioecesis Rosnaviensis pro anno Jesu Christi MCMXIII (Rosnaviae, 1913).

5. Schematismus cleri Dioecesis Cassoviensis 1893 (Cassoviae 1893).

6. Schematismus cleri almae Dioecesis Jauriensis pro anno Domini 1913 (Jaurini, 1913).

7. Schematismus venerabilis cleri Archidioecesis Strigoniensis 1913 (Strigonii, 1913)

8. Schematismus venerabilis cleri Dioecesis Vaciensis (Vacii, 1909).

9. Schematismus cleri Archi-dioecesis Agriensis ad annum Jesu Christi 1914 (Agriae).

10. Schematismus cleri almae dioecesis Szatmariensis ad Annum Jesu Christi 1913.

11. Schematismus cleri Dioecesis Sabariensis pro anno Domini 1914 (Sabariae).

12. Schematismus venerabilis cleri almae Dioecesis Wesprimiensis a Sancto Stephano proto-rege anno Christi mix fundatae (Wesprimi, 1914).

13. Schematismus cleri Archi-Dioecesis Colocensis et Bácsiensis. Ad annum Christi 1914 (Coloczae, 1914).

14. Schematismus venerabilis cleri almae dioecesis Albaregalensis ad annum Domini jubilarem MCML (Székesfehérvár, 1950).

15. Schematismus venerabilis cleri dioecesis Magno-Varadiensis latinorum. Pro anno Domini MCMXII (Nagy-Várad, 1912).

16. Schematismus cleri dioecesis Quinque-Ecclesiensis ad annum a Christo nato MCMXIV (Quinque-Ecclesiis, 1914).

17. Schematismus cleri dioecesis Csanádiensis pro anno Domini MCMXIII (Temesvári, 1913).

Millel. Par. Ant. 1720 rest. Eccl. ad S. Franciscum Ser. Lib. Collat. Eppalis. Ling. H. Par. D. Franciscus Stankovics, I. C. Zala T. J. Asses.

	Cath.	GC.	Con.	Aug.	Helv.	Jud.	SA.
In Matre	90				92	4	
Fil.: Hárszeg et Borhárszeg ✕	13				40		
— Dobron	70						
— Gerátszeg	3				12		
— Gomboszeg	57					3	
— Gyórszeg	49				5		
— Kereszeg	9				10		
— Kis-Lengyel	42				12	3	
— Kustánszeg cum diverticulo Paraza	95				370	5	
— Pálháseg	83				60		
— Páshzeg	28				150		
— Petri-Keresztúr ☒	153						
— Rósszeg	172					1	
— Tabolyaszeg cum Sz. Iránhegy et tsonka-hegyhát	60				53		
— Vargaszeg	15				20		
— Vörösszeg	10				19		
Summa	944				849	10	

Nova. Par. Ant. circa init. Sec. XVII rest. Eccl. ad B. M. V. Assumptam. Patr. Illnus D. Eppus Sabariens. Ling. H. Par. Idem, qui V. A. Diaconus.

In Matre	550		2	12
Fil.: Kollabida	88		70	30
— Parkaslik Pr.	8			
— Fényes Pr.	10			
— Karácsonfa	174			
— Majosa Pr.	32			
— Miklafa	190		0	8
— Szilvőgy	280			
— Zágorkida	24			
Summa	1362		72	30 20

Pusztán-Magyaród. Par. 1732 jam exst. Eccl. ad S. Joannem Bapt. L. b. Collat. Eppalis. Ling. H. Par. D. Martinus Kirschner.

In Matre	693		8	6
Fil.: Ederics	121		40	4
— Pusztasz. L. Ászló ☉	135		179	
— Szent-László	201			11
— Szampóc Pr. ☒	40			
— Válicska Pr.	23			
Summa	1273		230	4 20

Tárnok. Par. 1755 jam exst. Eccl. ad S. Annam. Patr. DD. Compositores. Ling. H. Par. D. Joannes Boboroczky, I. C. Zala T. J. Asses.

In Matre	310		4	32
Fil.: Görhő Pr.	13			
— Hencse Pr.	29			
— Iborfa	56			30 1
— Kisfalud Pr.	16			
— Kozmadombja	277			
— Lórántháza Pr.	18			
— Oroklán	82		20	
— Tótfj ☒	328			8
— Tótlós	293			
— Válicska	9			
— Vadmas	46			
— Vákola	55			
Summa	1752		30	30 41

Summa animarum totius Districtus.
12509 . . . 335 1918 149

D.

Cooperatores:

Bánok-Sz.-György. D. Petrus Tuboly.
Csemetreg. D. Stephanus Erő.
Lentli. D. Andreas Vida.
Nova. D. Michael Pokomándy.

VI. ARCHIDIACONATUS ALSÓ-LENDVENSIS. IN COMMUNIT. ZALA.

A. Diaconus. Rasmus D. Joannes Németh. p. 787.

19. Districtus Alsó-Lendvensis.

V. A. Diaconus. A. R. D. Ladislaus Gyurka, Par. Sz. Cürgyölygensis, et per Distr. Alsó-Lendvensis Schol. Nat. Inspector, I. C. Zala T. J. Asses.

PAROCHIAE:

Alsó-Lendva. Par. Ant. 1511 jam vig. Eccl. ad S. Catharinam. Patr. Cels. Princ. Eszterházy. Ling. H. et Vaud. Par. D. Josephus Házy.

In Matre	765		4	1 65
Fil.: Alsó-Lalos	184			
— Banota	81			
— Csente	106			
— Felső-Lalos	250			
— Ferifala	30			
— Gyertyános	270			
— Hármos-Malom	102			
— Hódvég	120			
— Hosszafala	218			8 1½
— Iloltiza	205			2
— Kapta	326			1½
— Róth	101			1½
— Petesháza	307			1
— Völgyfalu	211			1
Summa	3285		4	1 73

Bagonya. Par. Ant. 1673 rest. Eccl. ad Ascensionem Domini. Patr. Cels. Princ. Eszterházy. Ling. H. et Vaud. Par. D. Stephanus Benkovits.

In Matre	430			
Fil.: Haldanak	127			
— Fülöcs	470			
— Iránec	267			
— Streleca	271			
Summa	1685			

Bellatinéz. Par. 1760 er. Eccl. ad S. Ladislaum. Patr. I. Familia Goylka. Ling. Vaud. Par. D. Stephanus Kutich.

In Matre	806		6	3 41
Fil.: Adriánc	781			
— Brátónes	273			
— Delesim ☒	370			
— Ganics	600			
— Iszalköcs	379			
— Lippahöcs	407			
— Mellinca	506			
Summa	4122		6	3 41

Cserencsöz. Par. Nova 1807 er. Eccl. ad S. Crucem. Patr. Exc. Consilium R. L. H. Ling. Vaud. Par. D. Mathias Borovnyák.

In Matre	840			9
Fil.: Alsó-Bisztrica	386			
— Felső-Bisztrica	413			
— Közép-Bisztrica	354			
— Tüskeszér	602			
— Zsuzsaker	420			
Summa	3021			9

Dobronak. Par. 1697 jam vig. Eccl. ad S. Jacobum Apost. Patr. Cels. Princ. Eszterházy. Ling. H. Par. D. Stephanus Székely.

18. Schematismus venerabilis cleri almae dioecesis Transilvaniensis 1903 (Budapest, 1903).

19. Schematismus cleri archi-dioecesis Zagradiensis. Pro anno a Christo nato 1903 (Zagrabiae, 1913).

20. Schematismus Cleri Dioecesium Segniensis et Modrusiensis seu Corbaviensis pro Anno 1915.

21. Schematismus cleri dioecesium Bosnensis seu Diakovensis et Syrmiensis canonice unitarum pro anno a Christo nato 1911.

I. Schematismus venerabilis cleri Graeci ritus catholicorum dioecesis Eperjesiensis 1908 (Eperjesini, 1908).

II. Schematismus cleri Graeci ritus catholicorum dioecesis Munkácsiensis ad annum Domini 1915 (Ungvár, 1915).

III. Schematismus venerabilis historicus cleri dioecesis Magno-Varadiensis Graeci ritus catholicorum pro anno jubilari 1900. A restaurata autem sacra cum sancta Romana ecclesia unione anno 200 (Magno-Varadini, 1900).

IV. Schematismus venerabilis cleri dioecesis Szamosújváriensis Graeci ritus catholicorum 1906 (Szamosújvár, 1906).

V. Şematismul veneratului cler Archidiecezei Metropolitane greco-catolice române de Alba-Julia și Fagaras pe anul 1911 (Blaj, 1911).

²Universalis schematismus ecclesiasticus venerabilis cleri Romano-et Graeco-catholici saecularis et regularis Incliti Regni Hungariae Partiumque eidem adnexarum nec non Magni Principatus Transilvaniae, sub Benigno-Gratiosa Protectione excelsi consilii regii locumtenentialis Hungariae pro anno 1842/43 (Budae).

³Ezek az évszámok az elírások, nyomdahibák stb. miatt ellenőrizendők az "Egyházi anyakönyvek mikrofilmmásolatai 1895. október 1-ig" c. állagjegyzékkel. Összeállította JUDÁK MARGIT. Levéltári leltárak 72. sz. MOL. Bp., 1977.; vö. még: A magyarországi katolikus egyház levéltári anyagának fondjegyzékei. Plébániai levéltárak A-C (Bp., 1986-1987).

⁴Az adattár rövidítéseinek feloldásai: Archidioec = archidioecesis; Cap = capella/ altare laterale; Cf = confer, conferatur; Dioec = dioecesis; Eccl = ecclesia; eccl. cons. est = ecclesia consecrata est; m = matriculae ab anno; Par. ab immemor. = parochia ab immemorata; Par. ant = parochia antiqua; Par. er. est = parochia erecta est; Par. exstit. = parochia exstitit; S = summa summarum; v = vide.

⁵1389. június 15-én (a Gergely-naptár szerint június 28-án), Szent Vid napján a rigómezei csatában a törökök Murad szultán vezetésével legyőzték a szerb sereget. Muradot Miloš Obilić szerb vitéz a szultán sátrába lopakodva ugyan megölte, de ez a nap vált a sok évszázados török elnyomás gyásznapjává, amelynek 525. évfordulóján Gavriilo Princip meggyilkolta Ferenc Ferdinándot és feleségét (vö. F. MAY, A »Fekete Kéz«. Bp., 1979. 67, V. P. BOROVICKA, Híres politikai merényletek. Bratislava, 1979. 130).

⁶A zalaapáti templom harmadlagos névátahagyományozódás révén viseli ezt a nevet. Titulusának története a következő. Eredetileg Mosaburgban – a mai Zalavár határában – a honfoglalás előtt 850 körül a Pribina szláv fejedelem által emeltetett templomot és bencés kolostort neveztek el a nikodémiai Hadrianusról, akinek tisztelete kétségtelenül a keleti egyházból került át. A kolostort Szent István 1019-ben újraalapította ugyancsak Szent Adorján tiszteletére. Mivel a török hódoltság alatt 1568-ban elpusztult az apátság a faluval együtt, 1702-ben az osztrákok

Zala várát is felrobbantották, az apátság épülete is megrongálódott, "ezért a göttweigi bencések, akikre III. Károly a zalavári apátság felújítását bízta, úgy döntöttek, hogy az apátság székhelyét Zalaapátiba teszik át. A régi Szt. Lőrinc templom falai még álltak, új tetővel látták el, berendezték, és 1748-ban az Órangyalok tiszteletére szentelték" (SchemWespr. 1975. 194). Az 1842/43. évi UnivSchem. szerint a templom titulusa már *Szent Adorján*, ma *Szent Adorján és Órangyalok*.

ÖRDÖG FERENC

* * *

XVII. SZÁZADI LÓNEVEINKHEZ

A közelmúltban Kovács Sándor Iván hívta föl a figyelmem arra, hogy Rákóczi László HONTI ILDIKÓ által föltárt és sajtó alá rendezett XVII. századi naplójában (Magvető, Magyar Hírmondó-sorozat. Bp., 1990.) számtalan szép állatnév, elsősorban lónév található. Az egyébként is nagyon érdekes, bár nem betűhíven közzétett, mégis sok nyelvtörténeti tanulságot tartalmazó naplóból kijegyzetelgettem a tulajdonnévanyagot, s a következő lóneveket találtam: *Barcsai, Barna, Csajka, Dajka, Egri, Ficsúr, Galata, Herceg, Imec, Iramó, Kakas, Karabela, Szerecsen, Vajda*. Összesen 14 ló, ugyanannyi név (öt esetben fordul elő, hogy ugyanazt a lovat kétszer is megemlíti a napló).

Jóllehet ez elég szép számú és biztos adat, kevés egy kor névanyagának vizsgálatához, általánosítások kimondásához. Szerencsére ugyanebből az időszakból máshonnan is vannak lónévadataink. II. Rákóczi György erdélyi fejedelem balásfalvi ménésének az 1655. vagy 1656. esztendőben készült két összeírása is, amelyeket SZILÁGYI SÁNDOR közölt a Magyar Gazdaságtörténeti Szemle II. [1895.] évfolyamában (52-4). Amint a közzétevő megállapítja: "Kevés eltéréssel a két lajstrom öszevág: ugyanazon lónevek fordulnak elé benne" (52). Mindkét eredeti okirat szerint 156 a lovak száma, ha azonban az egyikből hiányzó neveket átvisszük a másikra, 177 lesz az összeredmény, ami SZILÁGYI (54) véleménye szerint azért történik meg, mert "ugy látszik nagyrészt u g y a n a z o n l o v a k r a (a kiemelés tőle) vonatkoznak, melyek más néven előfordulnak". Ugyanakkor igen sok az azonos nevű egyed, meg előfordulnak nem tulajdonnévi megnevezések is (*Balásfalvára hozott kék 2, Vajda küldte kék, ifjuuraké* stb.). Vitatható a "névsége" azoknak a neveknek, amelyek színmegnevezéseket is tartalmaznak: *Szürke gyermekló* (háromszor), *Fakó gyermekló* (kétszer), *Deres gyermekló* (háromszor), *Barna gyermekló*; formára, nagyságra vagy valamilyen más tulajdonságra utalnak: *Kis fakó, Festett fakó* (kétszer), *Kis tramó* [minden bizonynal elírás, esetleg olvasati hiba *iramó* 'versenylo' helyett]; a származás helyére utaló -i képzős helységnevek: *Dési szürke, Radnóti szürke, Dési kék, Barcsai kék, Barcsai barna, Kapucsi kék*; amelyek önmagukban is